

Salamon János:
Pofátlan víziók

Magyar Narancs,
2007. november 8.

Levelém címzettjei nem Bárány Tibor, Kálmán László, Nádasdy Ádám, Salamon András (ábécérendben!), hanem az olvasók. Azok az olvasók, akik próbálják követni a filozófusok, nyelvfilozófusok és nyelvészek nagy ívű vitáját. Talán az ötödik-hatodik cikk után eltöprengetek, min is vitatkoznak valójában. Számomra, nyelvésznek elég világos, és már várom a pillanatot, hogy mikor fogalmazódik meg a következőhöz hasonló gondolat: *...ki nem nyelvész: én vagy te?* (Nyelv és hatalom konferencia, 2000. november 2.). A nyelvész kifejezés tetszés szerint variálható a filozófus, nyelvfilozófus szavakkal. Ez az a kérdés, amihez egy régi nyelvemvelő kontra alkalmazott nyelvészeti vita vezetett. Ott, akkor az volt a problémakör, hogy az előíró (nyelvemvelő) vagy leíró (alkal-

mazott) nyelvészet a „jobb”, vagyis a tudományosan korrektebb megközelítés. Ott is érintették Saussure gondolatmenetét, amiről az olvasó talán nem tud olyan sokat, mint a vitázók. A lényeg, hogy Saussure indította el a nyelvről való gondolkozást különböző irányokba. Ő maga kettőt határozott meg, amely kettő most a leíró-előíró nyelvészek között is nagy port kavart. A két ág tudományterületi felosztása már rég megtörtént. Vagyis a *langue* (nyelv) legyen az előíró nyelvészeké, tekintsek ők szinkrón módon a nyelvet, egy adott pillanatában és vonjanak le következtetéseket abból; a *parole* (beszéd) legyen a leíróké, nézzék a nyelvet diakrón módon, vagyis a nyelvet változásain keresztül, ergo figyeljék ők a nyelvhasználatot és írják le azt.

Az a vita nem tudott nyugodpontra jutni, mint ahogy ez a mostani sem fog. Néhány dolgot azonban fontos tisztázni, mert nem lenne jó, ha például a pragmatikáról bárki azt gondolná, hogy „szem-

fényvesztés”, illetve fogalmi összemosisódás keletkezne jelenségek között. Tehát.

a) A nyelvészet tudomány, az alkalmazott nyelvészet is, a leíró nyelvtudomány is az, a pragmatikáról nem is beszélve. Ez nem tetszik, nem tetszik kérdés, mivel ezek nélkül nem lenne hatékony idegen nyelv-oktatás, sőt kevesebbet tudnánk az anyanyelv-elsajáttatásról, illetve annak lemaradásának okairól és lehetséges következményeiről.

b) A nyelv „romlását”, amit egyébként a szakirodalom a nyelv változásának nevez, lehet szeretni, utálni, de minősíteni semmiféleképpen sem. A szociolingvisztika behatóan foglalkozik ezen változások mibenlétével, leírja azokat, de nem ítélkezik felettük. Nem próbál egy szinkrón állapotot fenntartani, ami figyelmen kívül hagyja az idő múlását. A nyelvváltozás egy folyamat, ami nem a megfigyelő tudósoktól függ, hanem a nyelvhasználó csoporttól. Nem lesz se jobb, se rosszabb tőle, se a nyelv, se a világ.

c) Saussure, Chomsky, Bloomfield és Wittgenstein gondolatai nem szerepelhetnek egyazon diskurzusban hivatkozási alpnak. Valamennyien jelentős gondolatokat, nézőpontokat fogalmaztak meg a nyelvre vonatkozóan, azonban más-más megközelítés jellemző rájuk. Mint ahogy a vitában szereplőkre is, viszont nekünk, olvasóknak tudnunk kell a szópárbaj elemeit helyi értékükön kezelni.

Schmidt Ildikó
nyelvész

Maga itt a tánctanár?

Magyar Narancs,
2007. november 8.

Kedves Narancs!

Mérő László rendkívül élvezetes *Tánctanárainak* (melyek olvasását soha nem mulasztom el) van egy sajátos, pozitívnak nemigen nevezhető vonása. Igen gyakran fordul elő ugyanis, hogy szellemes észrevételeit, megállapításait bizonyos tények és példák segítségével támasztja alá – melyek sajnos nem mindig felelnek meg a valóságnak.

Éppen a múlt héten (XIX. évf., 45. szám) megjelent, kivételeket és szabályokat boncolgató írásában

említi például Newton első törvényét, miszerint $P=ma$. Belegondolva, elég mulatságos egy állítás – bár a múltkor azt is megtanulhatuk, hogy csak rossz tanár kezd poénmagyarázásba. Hadd legyen hát rossz tanár, és idézzem fel középiskolai fizikatanulmányainkat: el kellett hangozzon valamikor olyasforma mondat a tanár szájából, hogy „Newton második törvénye szerint $F=ma$, az erő egyenlő a test tömegének és gyorsulásának szorzatával”. Ha a jelölések ismertetése elmarad, kénytelenek vagyunk feltételezni, hogy a betűk a kontextusnak megfelelő, sztenderd dolgokat jelentik – például „m” a tömeget, „a” a gyorsulást, „P” a teljesítményt, „F” az erőt, „Newton első törvénye” pedig Newton első törvényét – semmiképpen sem a másodikikat.

Gondolhatnám: egyszerű figyelmetlenség történt (és cikkeinek élvezeti értékéből szerencsére mindez semmit sem von le), csakhogy elő-előfordulnak hasonló bakik. Még augusztusban megjelent *Tánctanárban* (XIX. évf., 33. szám) azt az állítást tette, hogy a káoszelmélet „alapvetően különbözik a newtoni mechanika elveitől” – mert miért is? A newtoni mechanika elveinek híven engedelmességek kisbolygók talán nem lehetnek kaotikus mozgásúak? Ha nem lehetnek, akkor meg mire föl az a sok aggodalom, hogy egyszer az egyik esetleg eltrafálja a Földet (nem kaotikusan mozgó objektumok pályája könnyen előre jelezhető volna)? Valójában persze tudjuk: egy klasszikus mechanikai rendszer *tipikus* viselkedése kaotikus; akkor kell inkább figyelni, ha nem ezt tapasztaljuk.

Ezek a megállapítások apróságok, a cikkek lényegi gondolatmenetét nem befolyásolják. Viszont úgy gondolom (és vélem úgy olvasni Mérő László sorait, hogy egyetért velem): a tudományos ismeretterjesztés komolyan vételéhez hozzátartozik, hogy a részleteknek is utánanézzünk, és semmi esetre sem írunk le olyat, bármily lényegtelen is legyen a kontextus szemszögéből, hogy „...és ezt még Planck híres $E=mc^3$ tömegteljességi törvénye is alátámasztja...”

Tisztelettel:

Barabás György
fizikushallgató

Pályázati felhívás

1 000 000 forint az év legjobb tényfeltáró újságírójának

A Gőbolyös Soma Alapítvány 2007. november 30-áig várja tényfeltáró újságírók pályázati anyagait. Az idei esztendő legjobb pályaművének szerzője 2008. január 11-én veheti át a nettó 1 000 000 forinttal járó Gőbolyös Soma-díjat. A pályázati feltételek a www.gsoma.hu weboldalon tekinthetők meg.

Gőbolyös József Soma Alapítvány
1124 Budapest, Szánkó utca 4.
Email: alapitvany@gsoma.hu

Gőbolyös József „Soma” Alapítvány